

Shared Experience /
Споделен опит

ФОРМИРАНЕ НА ПРИРОДОСЪОБРАЗЕН НАЧИН НА ЖИВОТ ПРИ 3 – 4-ГОДИШНИТЕ ДЕЦА

Любимка Габрова
ЦДГ „Кокиче“ – Плевен

Резюме. Авторът споделя идеи за формирането на природосъобразен начин на живот при 3 – 4-годишните деца чрез апробирана технология в педагогическото взаимодействие „учене чрез преживяване“ и технологичен модел, включващ: правилно целеполагане, обосновка на приоритетите, избор на програма, конкретизиране на задачи и дейности за осъществяване; контрол. Ефективността на приложената методика се състои в това, че ориентирането на 3 – 4-годишните деца в природосъобразния начин на живот се реализира в познавателен, действено-практически и емоционално-естетически аспект.

Keywords: environmental education, practical work, attitude, behavior

При запознаването с разнообразието в природата и условията, необходими за живота на Земята, при 3 – 4-годишните деца вниманието се насочва към факта, че всеки организъм има свое място в природата, към необходимостта от запазването на биологичното равновесие в природата и опазване чистотата на околната среда. Според Наредба № 4 от 18.09.2000 г. за предучилищно възпитание ДООИ регламентират ориентирането на детето в природата да е свързано с „овладяване на система от общи представи за природни обекти, техните признаци и свойства, природни явления и закономерности, начини за поведение в природната среда“⁽¹⁾.

Ето защо си поставихме за **цел:** Създаване на екологично базиран модел на педагогическо взаимодействие за формиране на природосъобразен начин на живот.

В тази посока дефинирахме **задачи**, като:

1. Въвеждане на „елементарно екологично образование“ – структурирано съдържателно и ориентирано към опознаване на околната среда.
2. Формиране умения за „мониторинг на околната среда“ – ориентирани към възприемане, опознаване и взаимодействие с околната среда.
3. Педагогическото взаимодействие с децата в природата да им въздейства на три равнища: емоционално, когнитивно, действено.
4. Приобщаване на родителите към сътрудничество във формиране на природосъобразен начин на живот на 3 – 4-годишното дете в света на природата.

Предположихме, че ако целенасочено осъществяваме екологично образование, то децата ще се запознаят с феномена живот в неговите многообразни форми; ще стимулираме естествения стремеж на децата към „открития“ и активност за разумно използване, съхраняване и подобряване на състоянието на околната среда, т.е. ще поставим началото на формиране на природосъобразен начин на живот още в предучилищна възраст.

Насочването към природосъобразен начин на живот при 3 – 4-годишните деца успешно осъществихме чрез апробираната **технология** в педагогическото взаимодействие **„учене чрез преживяване“**, включваща: *обяснение – демонстрация – упражняване – затвърдяване* чрез планирани, житейски, игрови и практически ситуации, в които веригата дете – възрастен – природа добива осезаема конкретност. Според В. Радева „педагогическото взаимодействие учител – дете – природа е от съществено значение при формиране на понятия и представи и се осъществява в следните аспекти:

- *творческа дейност на учителя* при подготовката и реализацията на взаимодействието, изразяваща се в създаване на непринудена обстановка; тактичност и сътрудничество; използване на нестандартни решения, комбинативност и вариативност при съчетаване на методи и форми на взаимодействие и др.;

- *творческа активност на детето* в процеса на познавателна дейност, в която то е субект на взаимодействието – проявява самостоятелност и инициативност, взема нестандартни решения, включва се в оценъчния процес и усъвършенства саморегулацията на поведението си сред природата и др.“ (Радева, 2011).

С приложената технология въведохме децата в първите стъпки на *екологичната култура и гражданско съзнание, отговорно поведение и личностна съпричастност, активност за разумно използване, съхраняване и подобряване на състоянието на околната среда*. Екологичното образование и възпитание е актуален, многообразен и продължителен процес. Сред посочените цели на програмата за детските градини, които приложената технология покрива, е *способността за прилагане на знания и умения за здравословен и природосъобразен начин на живот*.

Технологията „учене чрез преживяване“ включихме в **екологично базиран модел**, съдържащ: *правилно целеполагане, обосновка на приоритетите, избор на програма, конкретизиране на задачи и дейности за осъществяване; контрол*; които синхронизирахме чрез: *използване на интерактивни форми и методи във възпитателно-образователния процес; личностно ориентирани към детето подходи; прилагане на знанията и уменията, вместо натрупването на информация и познание; осмисляне на конструктивизма и сътрудничеството в процеса на обучение и възпитание; използване на възможностите на информационните и комуникационни технологии в цялостната дейност; интеграционните процеси*

в предучилищното възпитание; психолого-педагогически проучвания на детското развитие в предучилищна възраст.

Екологично базираният модел ориентира 3 – 4-годишните деца в природо-съобразния начин на живот в *познавателен, действено-практически и емоционално-естетически аспект*. Това предполага „целите и параметрите на образователното съдържание да се свързват с въвеждане в природния свят чрез специално организирана образователна среда и подпомагащо насочваща педагогическа дейност, стимулираща усъвършенстването на субективния опит чрез овладяване на достъпни базисни ключови ядра от представи и формиране на умения за установяване на личностно значим емоционално-практически контакт с природни предмети, обекти и явления, което води до усъвършенстване на възприятията и изграждане на представи за конкретни обекти, процеси и явления от живата и неживата природна среда; формиране на практически и познавателни умения за ориентиране в природния свят; овладяване на стратегии за разглеждане, наблюдаване и обследване на природни предмети и обекти; възпитаване на отзивчивост и положително емоционално-оценъчно отношение към близката природна среда чрез стимулиране на детското любопитство, наблюдателност и любознателност. В педагогическото взаимодействие се съобразявахме с „особеностите на познавателното и емоционално-волевото развитие на 3 – 4-годишните деца, които детерминират спецификата на организация на познавателната дейност: с игрово-занимателни сюжети с познавателен елемент и подчертана практическа насоченост (възможност за установяване на емоционално-практически контакт с природни предмети, обекти и явления и разгръщане на практически и познавателни действия (Гълъбова& Петрова& Конакчиева, 2008).

При насочване към природо-съобразен начин на живот при 3 – 4-годишните използвахме различни по вид **педагогически ситуации**:

- в *обучаващите ситуации* осъществихме познавателни цели за стимулиране на преживяванията и преобразуване на дейността;

- в *игрово-познавателните ситуации* мотивирахме личностно значими за детето форми на активност, създадохме интерес към познание, стимулирахме желание за учене, преживяване на емоционална удовлетвореност от постигнатия резултат;

- в *практически ситуации* (регламентирани и нерегламентирани) осигурявахме възможности за практически изяви – игри с пясък, вода, природни материали, грижи за растения и животни, в които приложихме различни способности за коригиране, допълване и изпробване на придобит от децата опит; някои от тях станаха отправна точка за последващи образователни и възпитателни взаимодействия, които са личностно ориентирани и субективно значими.

Всички по-горе изброени педагогически ситуации съдържат т.нар. **базисни състояния**:

– информационно-рецептивно представяне на готова информация от учителя на децата;

– на разбиране и интерпретация;

– на систематизиране и обобщаване на информацията;

– за формиране на интелектуални и практични умения;

– за създаване на проблемно-изследователски опит;

– за консолидиране и трайно овладяване на знания;

– за приложение и използване на знанията и уменията.

Ефективно формиране на природосъобразен начин на живот осъществихме в **интерактивна образователна среда**, в образователното пространство поради целесъобразността на обучението, ориентирано към учителя, да бъде заменено с такова, ориентирано към детето и неговото личностно развитие. Изборът на методи според П. Конакчиева „за ориентиране в природния свят се определя от:

– сферата на приложение – познавателна, емоционална, социална, естетическа, двигателна;

– вида на педагогическата ситуация;

– характера на конкретните образователни цели;

– индивидуалната и груповата компетенция на децата“ (Конакчиева, 2013).

Основно място в интерактивната образователна среда заемат **интерактивните методи** на педагогическо взаимодействие: *наблюдение, демонстрация, експеримент, упражнение, беседа, моделиране, разказ, групово решение*, които характеризират обучението по отношение на: *смяна на ролите на „обучаващия и обучавания“; повишена активност на детето; методи и техники на работа (основаващи се на взаимодействието); съчетаване на различни форми на контрол (самоконтрол, групов контрол) и др.* Методите на педагогическо взаимодействие при 3 – 4-годишните изпълняват специфични *функции* и са обединени в *следните групи: предметно-оперативни; практико-изпробващи; информационно-познавателни; игрово-преобразуващи.* Използването им гарантира съвместна дейност между дете и учител в условията на групово сътрудничество с динамична промяна в позициите на участващите субекти, които осигуряват на децата предметни, перцептивни, мисловни и речеви действия и възможност да овладяват и усъвършенстват ориентировъчни, планиращи, изпълнителски и контролни умения.

На основата на натрупания личен опит децата изграждат представи, които уточнявахме, разширявахме и обогатявахме в **организирана познавателна дейност** (целенасочено разглеждане на растения и животни – храна, убежище, грижа, поведение, опазване; природни явления, ролята на хора за тяхното съществуване, условията и средата, типични сетивно възприемаеми признаци на живи и неживи обекти), възпитавахме познавателен инте-

рес и положително емоционално оценъчно отношение, като на тази основа провокирахме желание за полагане на грижи чрез достъпна практическа дейност (хранене, поливане, осигуряване на топлина и вода). Дейностите, в които включихме децата (художествени, с природни материали, украси, икебани, приложна дейност, изработване на природни календари и хербарии, участие в експерименти и др.), допринесоха за опознаване, опазване и взаимодействие с околната среда, където крайният резултат е природосъобразен начин на живот. В процеса на пряк контакт на децата с природата подходящи *методически похвати* са: *обследването, сравнението, подборът, събирането и правилното съхранение на природни материали*, които допринасят за формиране на интерес и мотивация за самостоятелна творческа дейност. В програмата „Активността на детето в детската градина“ на Н. Витанова и колектив се посочва, че многообразието на природата през всеки сезон подбужда емоционалното отношение на детето, когато отговаря на неговите потребности и мотиви, на уменията му да оценява.

За реализиране на целите и задачите използвахме *учебната книжка „От земята до небето“ за 3 – 4-годишни* на педагогическата система „Моливко“, в която залегналите *теми* – „Есенни цветя“, „Дългоухи приятели“, „Катеричке, накъде?“, „Бяла зима“, „Къде отлита Щърко?“, „Дървета в зелени премени“, „Хранилка за Вrabчо“, „Златни рибки“, „Пъстри папагалчета“, „Кученца“, „Предвестници на пролетта“, „Кой прогони Снежко“, „Дружките на теменужката“, „Птици и гнезда“, „Коя е тази живинка?“, „С къща на гърба“, „Котенца“, „Петльово семейство“, „Първият урок“, „Природни чудеса“, „Загадките на лятото“ и *съдържание* отразяват единство между образователни цели и очаквани резултати: **когнитивно развитие** – знания, умения и отношения, свързани с ориентирането на децата в природния свят; **стимулиране желание за овладяване на целесъобразни модели на природосъобразно и природозащитно поведение; провокиране на желание за включване в достъпна практико-преобразуваща и изследователска дейност**. Учебната книжка предполага съчетаване на различни *варианти на взаимодействие* с децата – *фронтално, групово, индивидуално и преходи между тях*.

Упражненията и игрите („Открий същата картинка“, „На кого е силуетът“, „Какво си има?“, „Запомни, иди, намери“, „Сглоби картинките“, „Открий двете половини“, „Открий загадките на рибките!“ и др.) сред природата и в занималнята дават възможност на детето да приложи в нова ситуация наученото за природата и да изпита емоционална удовлетвореност от индивидуалните си постижения.

Нивото на усвоените знания и опит от децата проверихме в реална обстановка – наблюдения, разходки, екскурзии и игри сред природата. С апробирания технологичен модел сме спазили *принципа за природосъобраз-*

ност, детерминиран още от Ян Амос Коменски, Йохан Х. Песталоци и Жан Жак Русо, в съвременен вариант: Възпитателят да създава такива условия, при които става възможно свободно и безпрепятствено разгъване на вложените от природата у детето качества, ако възпитанието се съобразява с природата на детето, то и начинът му на живот ще бъде природосъобразен. В процеса на ориентиране към природосъобразен начин на живот *разказите и четенето на художествена литература с екологично съдържание* („Заю“ от Елин Пелин, „Слънчеви люлки“ от Т. Янчев, „Защо кучето живее с човека“ от Владимир Зеленгоров, „Под гъбата“, „Мечката и мравките“ по Ангел Каралийчев, „Къщичка под снега“ от Емилиян Станев и др.) е по посока „формиране на положително емоционално оценъчно отношение към предмети и обекти от природната среда, възпитаване на интерес към красотата на родната природа и готовност за природосъобразно поведение, отчиташо съдържанието на екологично приемливи норми и правила като ориентири за реализиране на адекватни форми на общуване с природата“ (Конакчиева, 2013).

С приложения технологичен модел е поставено начало на екологично обучение и възпитание, съответстващо на приета на Конференцията на ООН за околна среда и развитие в Рио де Жанейро през 1992 г. „Програма XXI век“, в която са уточнени степените на екологичното обучение по възрастови групи в *устойчивото развитие: наблюдател→ любител→ пазител→ екомениджър*.

Началото на формиране на знания и умения за природосъобразен начин на живот в природния свят започва от семейството. Споделихме тази отговорност с родителите при редица съвместни дейности (режимни моменти, изложби, празници, трудова дейност, консултации, подвижни лектории и др.). С помощта на родителите подредихме изложба на тема „Даровете на есента“ (приложение 3) с изработени съвместно от родители и деца макети от природни материали. При запознаване с животинския свят поръчвахме децата да полагат грижи за домашните си любимци и от направените снимки (приложение 4) направихме за децата презентация „Децата се грижат за домашни любимци“ с моменти, в които прилагат придобития опит и знания. С татковците проведохме ден на таткото, в който деца и родители изработиха хранилка за птици от отпадъчни материали, които поставихме в двора на детската градина.

В екологично базирания модел включихме критерии за оценка: *установяване степента на ориентираност в растителния и животинския свят и разбирането на децата за естествената физическа среда и природни явления*, а показателите са посочени в Книгата за учителя „Моливко“ (Гълъбова& Петрова& Конакчиева, 2010: 618).

Проведената педагогическа дейност дава основание за следните *изводи и обобщения*:

1. Създаденият екологично базиран модел при 3 – 4-годишните поставя основите на екологична компетентност; способност за екологосъобразна дейност; екологична ценностна система; съзнание и поведение; които им позволяват да задоволят основните си потребности за опознаване, опазване и възпроизвеждане на природната среда.

2. *Устойчивостта* на създадения екологично базиран модел в педагогическото взаимодействие е в спазването принципите – *системност* на овладяване на знанията чрез интегративните връзки на всички образователни направления; *съзнателност* – наличие на мотивация у децата да опазват околната среда; *творческа активност* – използване от педагозите на интерактивни методи в обучаващи ситуации, в които децата да осъществяват своите потребности, знания, умения, интереси и идеи.

3. Създаденият екологично базиран модел на педагогическо взаимодействие, реализиран в процеса на осъществяване на екологосъобразно образование и възпитание, *съдейства да се формират личности*, притежаващи култура на природосъобразен начин на живот, която ще се развива, усъвършенства, обогатява и в следващия възрастов период.

4. *Съвместната работа между детска градина и семейство* спомогна за повишаване на педагогическата и екологичната култура на родителите, мотивирахме ги да не са само наблюдатели и любители на природата, но и нейни пазители, стимулирахме ги да живеят природосъобразно и да дават личен пример на своите деца при формиране на екологичната им ценностна система.

БЕЛЕЖКИ

1. Наредба № 4 от 18.09.2000 г. за предучилищно възпитание и подготовка.

ЛИТЕРАТУРА

Гълъбова, Д., Петрова, В., Конакчиева, П. (2010). *Книга за учителя „Моливко“ за предучилищно възпитание и подготовка на 3 – 4-годишни деца*. В. Търново.

Конакчиева, П. (2013). *Детето и природата – Технологична организация на екологичното образование в детската градина*. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

Радева, В. (2011). *Ситуации с екологично съдържание в контекста на основните принципи за устойчиво развитие*. Научни трудове РУ „Ангел Кънчев“. Том 50, серия 6.3, Езикознание и литературознание. Русе.

REFERENCES

- Galabova, D., Petrova, V., Konakchieva, P. (2010). Kniga za uchitelya „Molivko“ za preduchilishtno vazpitanie i podgotovka na 3 – 4-godishni detsa. V. Tarnovo.
- Konakchieva, P. (2013). Deteto i prirodata – Tehnologichna organizatsiya na ekologichното obrazovanie v detskata gradina. V. Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.
- Radeva, V. (2011). Situatsii s ekologichno sadarzhanie v konteksta na osnovnite printsipi za ustoychivo razvitie. Nauchni trudove RU „Angel Kanchev“. Tom 50, seriya 6.3, Ezikoznanie i literaturoznanie. Ruse.

FORMING A NATURAL WAY OF LIFE IN 3–4 YEAR OLDS

Abstract. The author shares ideas for the formation of a natural way of life in 3-4 years, by approved technologies in pedagogical interaction “learning by experience” and technological models including: proper goal setting, a justification of the priorities, program selection, specification of tasks and activities to implement, control, effectiveness of the methodology is that the orientation of 3-4 year olds in a healthy lifestyle is implemented in cognitive, actual practical and emotional, as well as aesthetical aspects.

✉ **Mrs. Lyubimka Gabrova**
Kindergarten “Kokitcha”
Pleven, Bulgaria
E-mail: lgabrova@abv.bg